

Redigeret af
Christian Grund Sørensen
og Peter Øhrstrøm

Kaj Bunk.

Krigens prædikener 1940-1944

Kaj Munk. Krigens prædikener 1940-1944

Redigeret af Christian Grund Sørensen og Peter Øhrstrøm

1. udgave, 1. oplag

Nr. 7 i Skriftserie om Kaj Munk

Serieredaktion: Søren Dosenrode og Peter Øhrstrøm

Billederne i bogen er fra Kaj Munk Forskningscentrets arkiv, hvis intet andet er anført.

© Aalborg Universitetsforlag, 2021

Grafisk tilrettelæggelse af indhold og omslag: akila v/ Kirsten Bach Larsen
Trykt hos Toptryk Grafisk ApS, 2021

ISBN: 978-87-7210-749-3

ISSN: 2794-1930

Udgivet af Aalborg Universitetsforlag | forlag.aau.dk

Udgivet med støtte fra Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet

For enkelte illustrationers vedkommende har det ikke være muligt at finde eller komme i kontakt med den retmæssige indehaver af ophavsrettighederne. Såfremt ophavsretten dermed er krænkede, er det sket ufrivilligt og utilsigtet. Retmæssige krav i denne forbindelse vil blive honoreret efter gældende tarif, som var tilladelsen indhentet i forvejen.

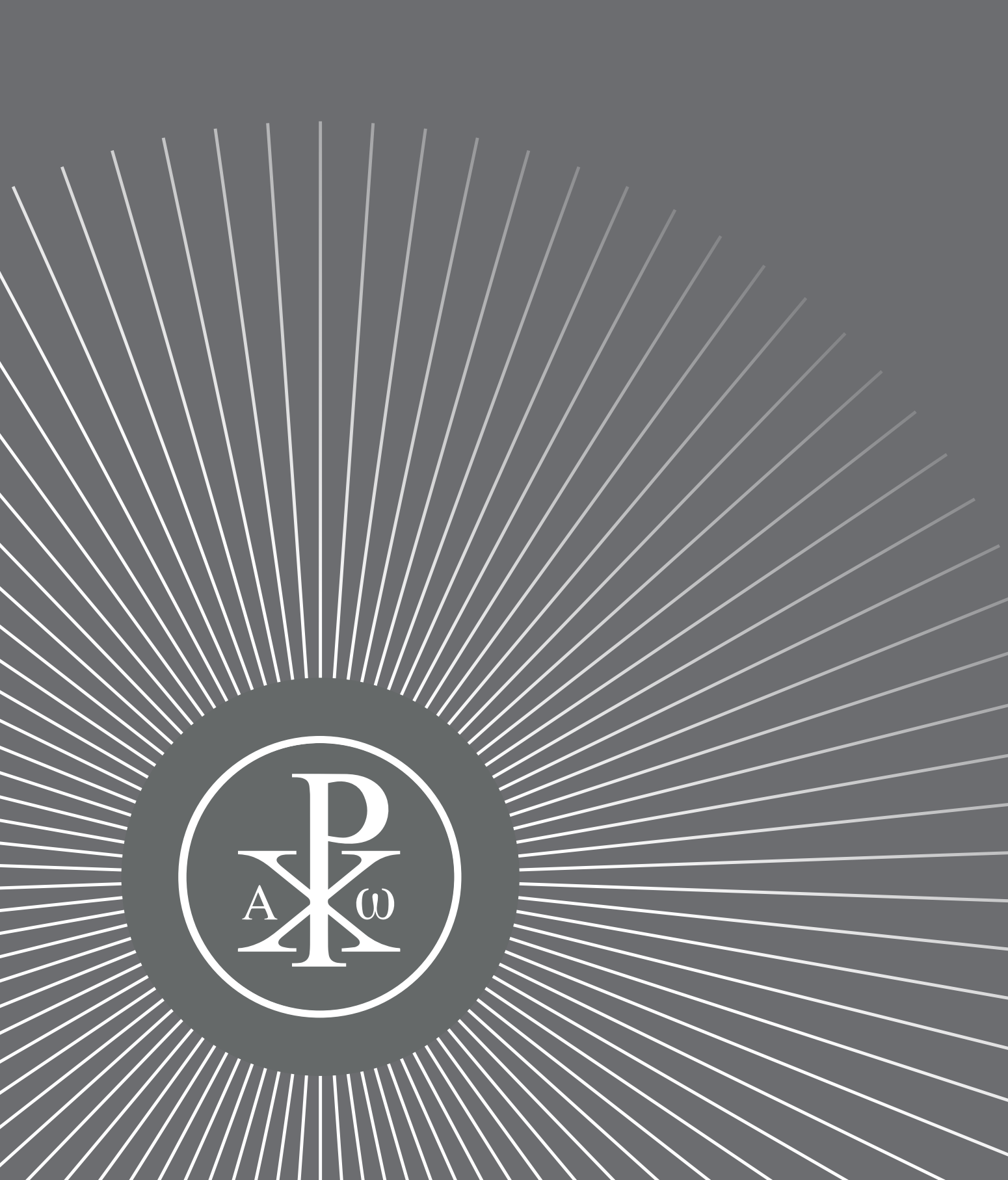
Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copydan. Enhver anden udnyttelse er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

Indhold

Kirkeårsregister	11
Indledning	15
Prædikener 1940	21
3. søndag efter Påske (B) 1940	23
5. søndag efter Påske (B) 1940	27
Kristi Himmelfart (B) 1940	31
Trinitatis (A) 1940	35
Prædikener 1941	43
Palmesøndag (A) 1941	45
Påskedag (A) 1941	51
1. søndag efter Påske (A) 1941	59
2. søndag efter Påske (A) 1941	65
3. søndag efter Påske (A) 1941	71
4. søndag efter Påske (A) 1941	75
5. søndag efter Påske (A) 1941	81
6. søndag efter Påske (A) 1941	87
Pinsedag (A) (1) 1941	95
Pinsedag (A) (2) 1941	101
Trinitatis (A) 1941	107
1. søndag efter Trinitatis (A) 1941	113
2. søndag efter Trinitatis (A) 1941	119
3. søndag efter Trinitatis (A) 1941	125
4. søndag efter Trinitatis (A) 1941	131

5. søndag efter Trinitatis (A) 1941	137
6. søndag efter Trinitatis (A) 1941	143
7. søndag efter Trinitatis (A) 1941	149
8. søndag efter Trinitatis (A) 1941	155
9. søndag efter Trinitatis (A) 1941	159
10. søndag efter Trinitatis (A) 1941	165
11. søndag efter Trinitatis (A) 1941	171
12. søndag efter Trinitatis (A) 1941	177
13. søndag efter Trinitatis (A) 1941	183
14. søndag efter Trinitatis (A) 1941	189
15. søndag efter Trinitatis (A) 1941	193
Prædiken paa Kongens Fødselsdag 1941	199
16. søndag efter Trinitatis (A) 1941	205
17. søndag efter Trinitatis (A) (1) 1941	209
17. søndag efter Trinitatis (A) (2) 1941	215
18. søndag efter Trinitatis (A) 1941	221
19. søndag efter Trinitatis (A) 1941	227
20. søndag efter Trinitatis (A) 1941	233
Alle Helgens Dag (A) 1941	239
22. søndag efter Trinitatis (A) 1941	243
23. søndag efter Trinitatis (A) 1941	249
24. søndag efter Trinitatis (A) 1941	255
25. søndag efter Trinitatis (A) 1941	261
1. søndag i Advent (A) 1941	267
2. søndag i Advent (A) 1941	271
3. søndag i Advent (A) 1941	277
4. søndag i Advent (A) 1941	283
Juleaften (A) 1941	285
Julesøndag (A) 1941	291
Prædikener 1942	299
Søndag efter Nytaar (A) 1942	301
1. søndag efter Helligtrekonger (A) 1942	307
2. søndag efter Helligtrekonger (A) 1942	313
3. søndag efter Helligtrekonger (A) 1942	319

4. søndag efter Helligtrekonger (A) 1942	327
Septuagesima (A) 1942	333
Seksagesima (A) 1942	339
1. søndag i Fasten (A) 1942	345
2. søndag i Fasten (A) 1942	351
3. søndag i Fasten (A) 1942	357
Midfaste (A) 1942	363
Mariæ Bebudelsesdag (A) 1942	369
6. søndag efter Trinitatis (B) 1942	375
7. søndag efter Trinitatis (B) 1942	379
3. søndag i Advent (A) 1942	385
Juledag (A) 1942	393
2. Juledag (A) 1942	401
Prædikener 1943	409
Nytaarsdag (A) 1943	411
10. søndag efter Trinitatis (A) 1943	421
22. søndag efter Trinitatis (A) (1) 1943	425
22. søndag efter Trinitatis (A) (2) 1943	431
2. søndag i Advent (B) 1943	439
Juledag (B) 1943	447
Prædikener 1944	455
Nytårsdag (B) 1944	457
Kilder til udgivelsen	463
Liste over Bibelske forkortelser	465
Personregister	469

Kirkeårsregister

Som det fremgår af dette register valgte Kaj Munk i prædikensamlingerne *Ved Babylons Floder* og *Med Ordets Sværd* at fastholde 1. tekstrække (A) også hvor Folkekirkens kirkeårskalender foreskrev 2. tekstrække (B).

1. tekstrække (A)

1. søndag i Advent (A) 1941	267
2. søndag i Advent (A) 1941	271
3. søndag i Advent (A) 1941	277
3. søndag i Advent (A) 1942	385
4. søndag i Advent (A) 1941	283
Juleaften (A) 1941	285
Juledag (A) 1942	393
2. Juledag (A) 1942	401
Julesøndag (A) 1941	291
Nytaarsdag (A) 1943	411
Søndag efter Nytaar (A) 1942	301
1. søndag efter Helligtrekonger (A) 1942	307
2. søndag efter Helligtrekonger (A) 1942	313
3. søndag efter Helligtrekonger (A) 1942	319
4. søndag efter Helligtrekonger (A) 1942	327
Septuagesima (A) 1942	333
Seksagesima (A) 1942	339
1. søndag i Fasten (A) 1942	345
2. søndag i Fasten (A) 1942	351
3. søndag i Fasten (A) 1942	357
Midfaste (A) 1942	363
Mariæ Bebudelsesdag (A) 1942	369
Palmesøndag (A) 1941	45
Påskedag (A) 1941	51

1. søndag efter Påske (A) 1941	59
2. søndag efter Påske (A) 1941	65
3. søndag efter Påske (A) 1941	71
4. søndag efter Påske (A) 1941	75
5. søndag efter Påske (A) 1941	81
6. søndag efter Påske (A) 1941	87
Pinsedag (A) (1) 1941	95
Pinsedag (A) (2) 1941	101
Trinitatis (A) 1940	35
Trinitatis (A) 1941	107
1. søndag efter Trinitatis (A) 1941	113
2. søndag efter Trinitatis (A) 1941	119
3. søndag efter Trinitatis (A) 1941	125
4. søndag efter Trinitatis (A) 1941	131
5. søndag efter Trinitatis (A) 1941	137
6. søndag efter Trinitatis (A) 1941	143
7. søndag efter Trinitatis (A) 1941	149
8. søndag efter Trinitatis (A) 1941	155
9. søndag efter Trinitatis (A) 1941	159
10. søndag efter Trinitatis (A) 1941	165
11. søndag efter Trinitatis (A) 1941	171
12. søndag efter Trinitatis (A) 1941	177
13. søndag efter Trinitatis (A) 1941	183
14. søndag efter Trinitatis (A) 1941	189
15. søndag efter Trinitatis (A) 1941	193
16. søndag efter Trinitatis (A) 1941	205
17. søndag efter Trinitatis (A) (1) 1941	209
17. søndag efter Trinitatis (A) (2) 1941	215
18. søndag efter Trinitatis (A) 1941	221
19. søndag efter Trinitatis (A) 1941	227
20. søndag efter Trinitatis (A) 1941	233
Alle Helgens Dag (A) 1941	239
22. søndag efter Trinitatis (A) 1941	243
22. søndag efter Trinitatis (A) (2) 1943	431
23. søndag efter Trinitatis (A) 1941	249

24. søndag efter Trinitatis (A) 1941	255
25. søndag efter Trinitatis (A) 1941	261

2. tekstrække (B)

2. søndag i Advent (B) 1943	439
3. søndag efter Påske (B) 1940	23
Juledag (B) 1943	447
Nytårsdag (B) 1944	457
5. søndag efter Påske (B) 1940	27
Kristi Himmelfart (B) 1940	31
6. søndag efter Trinitatis (B) 1942	375
7. søndag efter Trinitatis (B) 1942	379

Uden for tekstrækker

Prædiken paa Kongens Fødselsdag 1941	199
--------------------------------------	-----

”

De tusind Aar – saa blev de væk
i Morges Kl. 5 af Skræk.

Kaj Munk, den 9. april 1940

Indledning

Morgenen d. 9. april 1940 blev et vendepunkt for Danmarks rolle under 2. Verdenskrig. Det blev samtidig også et vendepunkt for Kaj Munks tjeneste som præst. Gennem forkyndelsen kunne Munk bringe ikke alene de gode nyheder om evigheden, men også konkrete, opmuntrende og revsende budskaber til tiden.

For mange er Kaj Munk i høj grad blevet synonym med sin rolle som nationalt ikon og martyr i modstanden mod den tyske besættelse. Det gælder også i forhold til prædikenerne, hvor majoriteten af de hidtil udgivne prædikener netop er fra besættelsesårene og indfældet i diverse prædikensamlinger.

Disse prædikener tog livtag med både besættelseslivet og menneskelivet i almindelighed og kombinerede Munks rolle som kulturpersonlighed og præst. Både de store eksistentielle spørgsmål og hverdagslivets hændelser under besættelsen slynger sig sammen i Munks prædikener.

Denne udgivelse indeholder Kaj Munks kendte prædikener fra 1940-1944, hidtil upublicerede såvel som publicerede. Krigens prædikener kan læses som belysning og dokumentation af Kaj Munks forkyndelse til det danske folk under den tyske besættelse. Krigens prædikener kan både læses historisk, politisk og teologisk, men måske allerbedst med den holistiske forståelse af menneske- og kristenlivet, som var Munks eget udgangspunkt.

Derfor er det en stor glæde nu i Krigens prædikener at kunne præsentere Kaj Munks homiletiske produktion i form af det

store korpus af prædikener, vi på Kaj Munk Forskningscentret har kendskab til. Hensigten med udgivelsen af Kaj Munks prædikener er dobbelt. Dels at tilvejebringe en samlet udgave af Kajs Munks prædikener i en forskningsmæssigt valid bearbejdelse. Dels at skabe et brugsværk til mere udbredt inspiration og formidling.

Prædikenerne er opsat i kronologisk rækkefølge. Det er muligt for læseren at følge Munks udvikling som teolog og præst, samtidig med, at det er overskueligt at relatere teksten til relevante samtidige historiske begivenheder. Samtidig er det muligt for læseren at finde prædikener til bestemte søndage i kirkeåret og bibeltekster, hvilket gør udgivelsen umiddelbart tilgængelig og brugbar i en kirkelig kontekst.

Det er planen, at Krigens prædikener suppleres med udgivelse i samme serie af Kaj Munks tidlige prædikener. Det samme gælder for Kaj Munks øvrige kristelige tekster og taler.

Prædikenerne

Denne prædikensamling tager sit udgangspunkt i Munks kald og tjeneste som præst i Folkekirken. Prædikenerne består overvejende af tolkning af de bibelske skrifter kombineret med disses applikation på menneskelivet. Men samtidig er der i prædikenerne fra efter d. 9. april et fornyet og tydeligt fokus på fædrelandet, det nationale og besættelsesmagts overgreb. Munks fokus er ikke alene på den tyske besættelsesmagts fremfærd, men også på både det danske folks og den individuelle danskernes ansvar og rolle i den nye virkelighed.

Krigens prædikener kunne med rette også benævnes Danske prædikener, som er den undertitel Munk valgte til en del af sine udgivne prædikener i perioden.

Hovedparten af de prædikener, som indgår i Krigens prædikener stammer fra tre prædikensamlinger, som blev udgivet i årene 1941-43. Det drejer sig om de to sammenhængende samlinger *Ved Babylons Floder – Danske Prædikener 1941* og *Med Ordets Sværd – Danske Prædikener 1941-42, 2. Samling*. Det dre-

jer sig også om et mindre skrift, 3 *Prædikener* udgivet i 1943. Mange af disse – og andre - prædikener blev efterfølgende genudgivet af Niels Nøjgaard og Knud Bruun-Rasmussen i den såkaldte *Mindeudgave* i 8 bind, hvoraf et bind indeholder udvalgte prædikener af Kaj Munk. Det gælder også den korte prædikensamling *I Guds Bismær – Sidste danske Prædikener*, begge fra 1946. Hertil kommer et antal prædikener, som ikke tidligere har været udgivet. Her har Kaj Munk Forskningscentrets store samling af originalmanuskripter været udnyttet i bestræbelsen på at gøre denne samling af Kaj Munks prædikener så fuldstændig som muligt. I nogle tilfælde foreligger der to prædikener til samme prædikedag. I de tilfælde har vi valgt at medtage begge i nærværende samling.

Udover at udgive den store *Mindeudgave* med mange af Kaj Munks værker har Niels Nøjgaard gennemgået størstedelen af Munks efterladte papirer og i den forbindelse i mange tilfælde søgt at give et kvalificeret bud på datering af Munks udaterede manuskripter. Som det fremgår af fodnoterne har vi hovedsageligt valgt at henholde os til Nøjgaards forsøg på datering af manuskripterne.

Munks virke som præst i den evangelisk-lutherske Danske Folkekirke har præget prædikernes form og kategorisering: Dels er de nært forbundet med Folkekirkens gudstjenestecyklus og de normerede prædikedage med tilhørende faste prædiketekster, som altså er den tekstmæssige baggrund for hver prædiken. Dels har vi valgt at identificere prædikenerne efter deres plads i det folkekirkelige kirkeårshjul, deres tilknytning til Folkekirkens tekstrækker (A eller B), eventuelle tekstvarianter til den pågældende prædikedag og endelig affattelsesåret. Denne kategorisering letter også brugen af Kaj Munks prædikener som en traditionel prædikensamling, der kan inspirere nutidens prædikanter til at udlægge og kontekstualisere søndagens tekst.

De pågældende prædikedages evangelietekster er medtaget i den oversættelse, som Munk må formodes at have benyttet ved gudstjenesterne. For Det Nye Testaments vedkommende

refereres til den autoriserede udgave fra 1907. Hvor Munk refererer til Det Gamle Testamente er der tale om den autoriserede udgave fra 1931.

I Munks prædikensamlinger *Ved Babylons Floder - Danske Prædikener 1941* og *Med Ordets Sværd - Danske Prædikener 1941-42, 2. Samling* er prædiketeksten ligeledes aftrykt, men teksten adskiller sig her i visse detaljer fra den autoriserede udgave. Formentlig skyldes det Munks ønske om at forny og tydeliggøre teksten, et ikke ualmindeligt forkyndelsesmæssigt greb. Hvor disse tekstlige justeringer er væsentlige, kommenteres forskellen i en fodnote. Af hensyn til udgivelsens konsistens fastholdes i øvrigt den autoriserede bibeltekst.

Om udgivelsen

Det er i udgivelsen valgt at fastholde gammel retskrivning og i det hele taget at gengive Kaj Munks sprogbrug så tæt som muligt. I vore kommentarer benytter vi dog moderne retskrivning, idet vi dog tillader os at stave højtider, helligdage og mærkedage med stort.

Til støtte for læsningen af Kaj Munks prædikener er teksten tilføjet et antal fodnoter, som af hensyn til en ubesværet læsning dog er begrænset. Der er primært tale om detaljer i forhold til den givne prædikens tilblivelse og kategorisering, men også om lejlighedsvis referencer til identificerbare personer, citater fra andre værker eller begivenheder. Hvor Munk i sine prædikener nogenlunde præcist refererer til et bibelsk skriftsted, er dette så vidt muligt identificeret. Hvor der er tale om bibelske parallelpassager fra eksempelvis de synoptiske evangelier, er der kun angivet én bibelsk reference. Bibelske forkortelser følger Det Danske Bibelselskabs forkortelseskatalog.

Samtidig har vi har valgt at være så tilbageholdende som muligt med tolkning af Munks tekster, hvilket betyder, at fodnoter tilstræbes at være faktuelle om end der i enkelte tilfælde er tale om en formodning for, hvad Munk kunne have haft i tankerne. Det har været vores mål at skabe en neutral kildesamling

med Kaj Munks prædikener, som alle interesserede kan bruge – uanset synet på Kaj Munks person eller værker. Af hensyn til læsere, som ønsker et mere righoldigt noteapparat, er en sådan udgave tilgængelig med adgang fra Kaj Munk Forskningscentrets hjemmeside.

Ved referencerne til de hidtil uudgivne prædikenmanuskripter, som indgår i Kaj Munk Forskningscentrets samling ved Aalborg Universitet benyttes såkaldte KMF-numre. Disse numre er udformet således, at de angiver de fysiske placeringer af manuskripterne i samlingen.

Avisartikler mm. er ofte fundet ved brug af det store udklip-sarkiv, som en af Munks nære venner, pastor H.H. Siegumfeldt, udarbejdede, og som nu indgår i Kaj Munk Forskningscentrets samling (se mere herom på centrets hjemmeside).

Munk holdt naturligvis de fleste af sine prædikener i Vedersø Kirke, hvor han virkede som præst i 20 år. Hvis der er evidens for eller tegn på, at en prædiken ikke blev holdt i Vedersø, vil det fremgå af fodnoterne.

Det er vort håb, at udgivelsen af nærværende samling af Kaj Munks kendte prædikener fra årene 1940-1944 vil foranledige læsning, fordybelse og inspiration fra Munks prædikenunivers.

Vi skylder stor tak for hjælp med transskriptionen af Munks håndskrevne tekster og gode råd undervejs til vore kolleger og nære samarbejdspartnere på Kaj Munkforskningscentret, Jørgen Albretsen, Knud Erik Andersen, Mathine Ammitzbøll Andersen, Søren Daugbjerg, Johan de Mylius, Søren Dosenrode, Ida Gammelmark, Jette Vibeke Damsgård Madsen, Ricardt Riis og Karoline Vibæk-Riis. Ligeledes vil vi takke for et fortrinligt samarbejde med Kirsten Bach Larsen og Pernille Herold fra Aalborg Universitetsforlag.

Christian Grund Sørensen og Peter Øhrstrøm